

Konniveden Haukkavuoren kalliomaalaus

Pohjois-Euroopan neoliittisen kalliotaiteen eläimenkuvien yksi luonteenomainen piirre on staattisuus, liikkeen kuvaamisen harvinaisuus. Tämä paleoliittisesta luolataiteesta jyrkästi eroava kuvallinen ominaisuus johtunee osaksi Euroopan kalliotaiteelle ominaisesta tyyllillis-kronologisesta kehityksestä naturalistisesta kuvaamistavasta yhä abstraktimpaa tyyllittelyä kohti. Kun pohjoisissa kuvissa näyttää uskomuksellisen funktion ilmaisemiseen riittäneen lähinnä eläimen karkeasti luonnosteltu yleishahmo, ei toki ollut tarpeen pyrkiä sellaiseen yksityiskohtaiseen luonnehdintaan kuin liikkeen kuvaamiseen. Toisaalta juuri eläinten askeettinen tyyllitelty kuvaamistapa vaikeuttaa sen arviointia, milloin on todella pyritty kuvaamaan liikettä. Tämä on tehtävä lähinnä eläinten jalkojen asennon perusteella ja yleensä vain toinen jalkapari on kuvattu. Jos molemmat jalkaparit on kuvattu ja vielä eri asennossa, kuten usein esim. siperialaisessa kalliotaiteessa on laita, on helppo havaita niiden kuvaavan eläimen kävelyä tai juoksua (Okladnikov-Martynov 1972). Pohjoiseurooppalaisessa aineistossa tällaiset kuvaesitykset ovat hyvin harvinaisia, muutamista esimerkeistä mainittakoon esim. Nämforsenin »kävelevä peura» (Hallström 1960, Pl. XXVI), Flatruetin kalliomaalauksessa esiintyy hirviä, joiden jalat on kuvattu suoraan alaspäin suuntautuneina ja toisaalta hirviä, joiden jalat on taivutettu toisiaan päin (Hallström 1960, Pl. VIII: 1). On mahdollista, että jälkimmäiset kuvaavat laukkaavia eläimiä.

Kävelevää tai juoksevaa eläintä yleisempi ilmiö Pohjois-Euroopan kalliotaiteessa on jonkin ruumiinosan, useimmiten pään, liikkeen kuvaus. Taaksepäin katsova eläin, joka on yleismaailmallinen kuva-aihe esihistoriallisessa taiteessa, esiintyy muutaman kerran Skandinavian kalliotaiteessa (esim. Leiknes). Kumartuva eläin on aiheena yleisempi. Hieno esimerkki siitä on meillä Astuvansalmen hirvi kuviryhmässä d (Sarvas 1969 kuva 7).

Suomen kalliotaiteessa on kaksi kuviota, jotka ilmeisen selvästi kuvaavat laukkaavaa hirveä. Toinen on Ristiinan Uittamonsalmen maalauksen kuviryhmä II:ssa ylimpänä (Sarvas–Taavitsainen 1976, kuva 10). Kuvaesityksessä on epätavallisen havainnollisena yksityiskohtana läähättävän eläimen suusta ulos roikkuva kieli.

Iitin Konniveden Haukkavuoren maalaus on ehkä vieläkin eloisampi laukkaavan hirven kuvaus. Maalaus, joka muodostuu vain yhdestä kuviosta, hirvestä, sijaitsee Konniveden Kelloniemen itäreunassa kohoavassa seinämässä. Kuva on tehty koilliseen suuntautuvan suhteellisen pienikokoisen pystysuuntaisen lohkeaman pintaan. Yleisestä kuvaustavasta poiketen oikealle suuntautuvan hirven koko on 28,5 (korkeus) × 27 (leveys) cm. Eläin on hahmoteltu ääriviivalla kuten hirvenkuvamme yleensäkin mutta sen pää ja ruumiin etuosa on väritetty. Tässä suhteessa se muistuttaa Valkealan Verlan hirveä, joka sijaitsee maalauksessa toisena oikealta. Liikettä – laukka-asentoa – on kuvattu vetämällä takajalkaa voimakkaasti eteenpäin ja taivuttamalla etujalkaa.

Iitin Konniveden Haukkavuori idästä. Kalliomaalaus sijaitsee kallion oikeassa reunassa näkyvän vaalean lohkarkeen yläpuolella. Valok. Timo Miettinen.

Haukkavuoren hirven etuosa vastaa suurinpiirtein luonnollisia anatomisia suhteita – hirven turpa on tosin venytetty – mutta eläimen takaosaa on hieman pienennetty ja lyhennetty, ehkä laukka-asennon karakterisoimiseksi. Eläimen korvat on kuvattu peräkkäin, siis hieman viistosta, vaikka eläin on muuten kuvattu sivulta käsin. Tästä ns. kääntöperspektiivi-ilmioistä, jota esiintyy kalliotaiteen eläimenkuvissa paleolitiikumista lähtien, on lukuisia esimerkkejä myös meidän aineistossamme, yhtenä parhaimmista Konniveden Rautakannanvuoren ylin hirvenkuva (julkaisematon). On mahdollista, että ero Haukkavuoren hirven etu- ja takaosan kuvaamistavan välillä ja korvien peräkkäisyys saattavat viitata eräänlaisen perspektiivivaikutelman tavoitteluun – eläin olisi siis kuvattu hieman takaviistosta nähtynä, pakenevana. Tässä on kuitenkin tyydyttävä vain olettamukseen – varsinainen perspektiivi-ilmio ilmaantuu taiteeseen vasta historiallisena aikana.

Haukkavuoren kalliomaalauksta ei voi valitettavasti ajoittaa rannansiirtymiskronologian avulla. Maalauksen alaraja on 5,35 m:n korkeudella Konniveden pinnasta mutta se ei sijaitse pystysuorassa seinämässä vaan sen viereen pääsee kiipeämällä. Jonkinlaista ajoituksellista viitettä voisivat ehkä antaa Konniveden muut kalliomaalaukset, joita on kolmella eri tasolla (tosin Konniveden geologinen kehityshistoria on vielä heikosti tunnettu). Haukkavuoren pohjoispuolella Rautakannanvuorella on suoraan veteen putoavassa seinämässä vene ja hirvi 3.50 m:n korkeudella ja niiden vasemmalla puolella hirvi 4.85 m:n korkeudella. Kelloniemen länsipuolella Karhusaarella on kolmen hirvenkuvan alaraja 2.50 m:n korkeudella vedenpinnasta, tosin rinnan korkeudella maanpinnasta.

Iitin Konniveden Haukkavuoren kalliomaalaus. (peitepiirros Timo Miettinen)

Rautakannanvuoren maalaukset viittaavat siihen, että Konniveden pinta on ollut maalausten syntyäikoihin huomattavasti nykyistä korkeammalla ja pidempään ainakin kahdella eri tasolla. Saarniston mukaan Konnivesi ei ole koskaan ollut Muinais-Päijänteen transgression piirissä. Emme voi myöskään olettaa, että Heinolan harjun puhjettua n. 6100 BP. vesi olisi jäänyt pitempään Konniveden altaaseen – Vuolenkoski lienee puhjennut tai sen kynnyks madaltunut varsin nopeasti Muinais-Päijänteen vesimassojen johdosta, Kymijoen syntyessä. Ainoaksi mahdollisuudeksi jäänee siten, että Konniveden pinta on ollut ennen Heinolan harjun puhkeamista huomattavan korkealla, ehkä peräti Rautakannanvuoren ylimmän maalauksen osoittamalla tasolla eli rinnanmitan sen alapuolella (n. 3.50–3.70 m vedenpinnasta). Näin ollen ko. maalaus voisi edustaa kalliotaiteemme vanhinta, lähinnä varhaiskampakeraamiikkaan kytkeytyvää aikatasoa.

Rautakannanvuoren hirvessä on ilmeisiä yhtymäkohtia Haukkavuoren maalaukseen kuten pidennetty turpa, kookkaat korvat ja tietynasteinen naturalismi, mikä ei kuitenkaan yllä jälkimmäisen tasolle. Onko syytä olettaa, että Haukkavuoren maalaus edustaisi oleellisesti nuorempaa aikatasoa kuin vertailukohteensa? (Jos näin olisi, voisi se toki sijaita vaikkapa samalla korkeudella kuin Karhuvuoren maalaus.) Haukkavuoren maalauksen tyylilähtöiset ominaisuudet saattavat tukea sen kytkeä lähinnä varhaiskampakeraamiseen kulttuuriin. Suomen kalliotaiteaineistossa, joka on vielä varsin niukka, emme tosin voi juuri nähdä eurooppalaiselle kalliotaiteelle ominaista, mm. Herbert Kühnin toteamaa kehitystä abstraktisuutta kohti, mikä ilmenee selvästi esim. Norjan kalliopiirroksissa (esim. Leiknes kontra

Vingen). Uittamonsalmen maalaus II:n alin kuvaesitys, muista hirvenkuvistamme poikkeava lankamaisella vartalolla varustettu abstrahoitunut hahmo saattaa sijaintinsa perusteella olla muita nuorempi. Voimme tässä yhteydessä ehkä viitata myös Konniveden Karhusaaren hirvenkuviin, jotka edustavat pienikokoista ns. tikkuhervi-tyyppiä. Tyyllis-kronologista kehityslinjaa on vaikea nähdä myöskään eläimenpääaseissamme, vaikka voimmekin todeta, että ilmeisesti vanhin niistä, esikeraaminen Huittisten hirvenpääase, on samalla naturalistisin lajissaan. Voimme edellä sanotun perusteella ehkä olettaa, että kalliotaiteemme naturalistisimmat kuvaesitykset, kuten Haukkavuoren, Verlan ja Uittamonsalmen maalaus I:n hirvenkuvat, kuuluvat sen vanhimpaan aikatasoon.

Edellä on todettu, että Haukkavuoren maalauksen merkittäviä piirteitä on sen vauhdikas liikkeen kuvaus ja poikkeuksellisen eloisa, naturalistinen esitystapa. Ehkä merkittävimpänä piirteenä siinä voidaan kuitenkin pitää sen epätavallisen korkeaa esteettistä tasoa. Se on epäilemättä yksi kauneimpia kalliomaalauksiamme ja sikäli huomionarvoinen lisä esihistorialliseen taiteeseemme ja suomalaisen kuvataiteen vanhimpaan vaiheeseen. Se, että saatamme kokea sen ensisijaisesti taiteena, johtaa kysymykseen, onko sen luomisenkin päämotiivi kenties ollut – poikkeuksellisesti – esteettinen.

Kivikautisessa aineistossamme on muutamia taiteellisesti epätavallisen laadukkaita löytöjä, jotka rikkovat yksilöllisyydessään silmännähdn kulttuurimuotonsa sanelemia tiukkoja säännönmukaisuuksia. Vaikka ne ovat anonyymejä, heijastuu niistä käsinkosketeltavan selvästi luova persoonallisuus ja tekijänsä taiteellinen kunnianhimo. Tässä yhteydessä voi viitata vaikkapa Huittisten hirvenpääaseeseen, Kymin Niskasuon idolin pääkatkelmaan ja muutamiin kalliomaalauksiimme, kuten Värikallion šamaanihahmoihin ja Sarakallion veneenkuviiin. Esihistoriallisen »käyttötaitteen» tekijöitten välillä on täytynyt olla suuriakin lahjakkuuseroja ja parhaimmillaan ne ovat ilmeisesti johtaneet eräänlaiseen »tyylimuurin» rikkoutumiseen. Ymmärrämme näitten luovien tekojen rohkeuden ja harvinaisuuden, jos muistamme, kuinka suuri yhdenmukaistava normipaine on aina vallinnut primitiivisissä yhteisöissä niiden resurssien niukkuuden ja yksipuolisuuden vuoksi. Uskon, että Haukkavuoren laukkaava hirvi on saattanut merkitä myös tekijälle itselleen ensisijaisesti taideteosta, metsästysmaagisista ja totemistisista uskomusmalleista irtautunutta autonomistunutta kuvaa, joka ei ole kaivannut eikä sallinut vierelleen tavanomaista kuvarekvisiittaa ja joka on tuottanut tekijälle itselleen samanlaista pyyteetöntä, selittämätöntä iloa kuin meille.

Kirjallisuus

- Hallström, G. 1960: *Monumental Art of Northern Sweden from Stone Age*.
Kühn, H. 1956: *Die Felsbilder Europas*.
Okladnikov, A. P. – Martynov, A. I. 1972: *The Treasure Trove of Tom Petroglyphs*. (ven.)
Saarnisto, M. 1971a: *The upper limit of the Flandrian transgression of Lake Päijänne*.
Sarvas, P. 1969: *Die Felsmalerei von Astuvansalmi*. *SM* 1969.
Sarvas, P. Taavitsainen, J.-P. 1976: *Kalliomaalauksia Lemiltä ja Ristiinasta*. *SM* 1976.